

آسیب شناسی محتوایی پویانمایی‌ها بر هویت دینی کودکان

سید علی اصغر موسوی*

مقدمه

کودکی ریشه شکل‌گیری شخصیت، سازه‌های هویت و پیش‌بینی‌کننده آسیب‌های احتمالی در بزرگسالی است. فرایند رشد کودک از مسیر شناخت خود، الگوبرداری و یادگیری از محیط می‌گذرد. کودکان امروز، نوجوانان و جوانان مؤثر فردا و والدان و مربیان آینده خواهند بود. «آنچه بر سر کودکان به عنوان پدر بشر می‌آید، سرنوشت آینده بشر را رقم می‌زند»^۱. در قرآن کریم آمده است: «قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ»^۲ بگو که هرکس بر حسب ذات و طبیعت خود عملی انجام خواهد داد». همچنین حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ لَمْ يَتَعَلَّمْ فِي الصَّغَرِ لَمْ يَتَقَدَّمْ فِي الكِبَرِ»^۳ کسی که در کودکی نیاموزد، هرگز در بزرگی اقدام [مثبتی] نخواهد کرد». فرارگیری کودکان در معرض کنش‌های اجتماعی غیرمستقیم گاه در نقش رسانه‌ها و گاه در نقش قالب‌های رسانه‌ای همانند پویانمایی، فیلم و ... به جای خانواده و دوستان، موجب تأثیرپذیری کودکان از باورها و ارزش‌ها القایی آنان می‌شود. میان رسانه‌ها می‌توان تلویزیون را به‌مثابه در دسترس‌ترین «منبع روایت‌کننده هویت» و پویانمایی را جذاب‌ترین قالب برای کودکان در نظر گرفت.

* پژوهشگر ادبیات و هنر دینی.

۱. رضا سربخش و دیگران، «نقش انیمیشن تلویزیونی در احیای آیین‌های نمایشی برای کودکان»، ص ۱۵۶.

۲. اسراء: ۸۴.

۳. علی بن محمد لیبی واسطی، عیون الحکم والمواعظ، ص ۴۶۳، ح ۸۴۲۴.

با توجه به آنکه بیشتر برنامه‌های تلویزیونی، پویانمایی است، نوزادان هم روزانه حدود نیم‌ساعت در معرض تماشای تلویزیون قرار می‌گیرند.^۱ «بر اساس پژوهشی نیز میانگین مدت زمان تماشای تلویزیون در کودکان ۶ تا ۹ ساله به طور میانگین ۸۸ دقیقه (حداقل ۳۰ و حداکثر ششصد دقیقه) در شبانه‌روز است».^۲ از طرفی استفاده بیش از هفتاد درصد از برنامه‌های خارجی (پویانمایی) دارای جذابیت فوق‌العاده بصری، صوتی و داستانی در جدول پخش روزانه^۳ سبب شده است کودکان به دلیل تخیل‌پذیری، همانندسازی، توجه، کنجکاوی و تفکر عینی، آماده انواع الگوبرداری از مفاهیم بیگانه شوند؛ درحالی‌که بیشتر پویانمایی‌های موجود توسط کمپانی‌های والت دیزنی^۴ تولید می‌شود و بسیاری از این آثار در پی تخریب، تغییر و تبدیل عناصر هویتی اسلامی است. به عبارت دیگر:

لایه پنهان پویانمایی‌های غربی با هدف تحول روند تربیت دینی فرزندان و در تقابل با مبانی دینی و انقلابی درصدد سوق جهان‌بینی کودکان با رویکردی نرم به سوی مکاتب الحادی غرب می‌باشد.^۵

هرچند برخی از پویانمایی‌ها تأثیر مثبتی در رشد و شخصیت‌سازی کودکان دارند، در این میان برخی از پویانمایی‌ها آسیب‌های جدی بر هویت دینی کودکان وارد می‌کنند. نظر به اهمیت موضوع، افزون بر آثار مثبت پویانمایی‌ها، این مقاله در پی آسیب‌شناسی محتوای پویانمایی‌ها بر هویت دینی کودکان است.

۱. موسی پورنعمت‌اله و فریبا درتاج، «ارزشیابی پویانمایی‌های دینی تلویزیون جمهوری اسلامی ایران»، ص ۱۵۷ - ۱۸۲.

۲. ر.ک به: فاطمه زارع بیدکی و دیگران، «بررسی ارتباط بین عادات رسانه‌ای با اضطراب و ترس در دندانپزشکی»، ص ۳۷۹.

۳. پژوهش میدانی توسط نگارنده.

۴. مجموعه کمپانی‌هایی که سهام داران آن صهیونیستی هستند؛ بیشتر پویانمایی‌ها توسط این شرکت‌ها ساخته می‌شود.

۵. مرتضی عزیزی و شهره پیرانی، «اغوای ضدانقلابی‌گری دینی به کودکان»، ص ۹۲.

هویت از دیدگاه اسلام

جایگاه هر فرد از دیدگاه اسلام در «نظام هستی»، هویت او را تعیین می‌کند. در دیدگاه اسلامی نقش اجتماعی مردم نیز ذیل نقش هستی‌شناختی آنها تعریف می‌شود. عامل اصلی تعیین هویت در دیدگاه اسلامی، نقش وجودشناختی است.^۱ به عبارت ساده‌تر هسته مرکزی هویت، همان فطرتی است که خداوند به انسان بخشیده و شاخ‌وبرگ‌های هویت، انتخاب‌هایی است که انسان به اختیار خود انجام می‌دهد؛ از این رو برخی حسب اختیار خود «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ» می‌شوند و برخی «أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ».^۲

خداوند در قرآن کریم برای به‌تصویرکشیدن هویت انسان، از او به خلیفه‌الله تعبیر کرده است.^۳ امیرالمؤمنین علی علیه السلام درباره هویت و خودشناسی فرمود: «رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً عَرَفَتْ مِنْ أَيْتِنَ وَ فِي أَيْتِنَ وَ إِلَى أَيْتِنَ»؛^۴ خدا رحمت کند آن کس را که بداند از کجاست و در کجاست و به سوی کجا می‌رود؛^۵ از این رو اگر کسی سه شناخت را تحصیل کند و بتواند پاسخ این سه پرسش اساسی را بدهد، «خود» را شناخته است: اول: از کجا آمده‌ام؟ مبدأم کجا است؟ دوم: در حال حاضر کجا و در چه وضعیتی قرار دارم؟ سوم: به کجا می‌روم و مقصدم کجاست؟ پاسخ این سه پرسش در واقع همان سه مورد از اصول دین است: توحید، نبوت و معاد. شناخت اینکه کجا بوده‌ایم و اصل و ریشه وجود ما از کجاست، همان بحث «توحید» و خداشناسی است. شناخت اینکه روی در کجا داریم و به سوی چه مقصدی در حرکتیم، همان شناخت «معاد» است. این مسئله هم که بین این مبدأ و مقصد در این دنیا چه باید کنیم تا به سلامت به آن مقصد برسیم، مربوط به بعثت انبیا و «نبوت» است.^۶

۱. جمیله علم‌الهدی، «هویت از منظر قرآن و فلاسفه»، ص ۲۱۴.

۲. همان، ص ۲۲۷.

۳. ر.ک به: بقره: ۳۰ - ۳۱.

۴. ر.ک به: صدرالمتالهین شیرازی، اسفار، ج ۸، ص ۳۵۵.

۵. محمدتقی مصباح یزدی، به سوی او، ص ۸۶.

هویت دینی

دین‌شناسانی مانند میرچا الیاده، انسان را موجودی دینی معرفی می‌کنند؛ زیرا هویت همه انسان‌ها با مذهب و دین آنها شناخته می‌شود.^۱ هویت دینی نشان‌دهنده احساس تعلق و تعهد به دین و جامعه دینی است.^۲

هویت دینی، پدیده‌ای است که در پی ارتباط با خدا و عمل به آموزه‌های دینی در وجود انسان به دست می‌آید و نقش بنیادینی در ایجاد و دستیابی به دیگر ابعاد هویت انسان دارد؛ زیرا انسان با تکیه بر خداوند در جایگاه تنها تکیه‌گاهی که انسان می‌تواند با تکیه بر او به آرامش برسد و پذیرش دین و عمل به دستورهای آن به عنوان برنامه‌ای که همه دستورهای اساسی زندگی را برای انسان به همراه دارد، می‌تواند هویت دینی خود را به دست بیاورد و به زندگی خود هدف و جهت ببخشد و این‌گونه خود واقعی‌اش را کشف کند و به هویت‌های دیگر خود همچون هویت فردی، هویت خانوادگی، اجتماعی و ... دست یابد.^۳

مؤلفه‌های هویت دینی عبارت‌اند از: اعتقادی، ایمانی، شرعی، عبادی، اخلاقی و پیامدی.^۴

۱. اعتقادی

عقیده بر اساس آموزه‌های اسلامی، محتوای نظری یک آیین است که ناظر بر موضوع‌های بنیادین هستی‌شناختی و مسائل غایی حیات است.^۵ قرآن مجید، رسالت، مهدویت و ... از جمله معرف‌های هویت در بعد اعتقادی هستند که بسیاری از پویانمایی‌ها بدان‌ها هجوم برده‌اند. چشم‌انداز بسیاری از این کارها برای دستیابی به اهداف «پروتکل ۲۰۳۰»^۶ است؛

۱. حجت‌الله جوادی، «هویت دینی یا هویت‌های دینی»، ص ۱۳۶.

۲. حمدرضا شرفی، جوان و بحران هویت، ص ۹۲ - ۱۰۲.

۳. محمد صادق سخاوی یزدی، «هویت فردی و از خود بیگانگی از منظر آیات و روایات»، ص ۱۱۸.

۴. براساس تقسیم‌بندی قصری، مؤلفه‌های هویت دینی به مؤلفه‌های اعتقادی، اخلاقی، ایمانی، شرعی، عبادی و پیامدی بخش می‌شود (قصری، «مؤلفه‌های هویت دینی»، ص ۱۶۸).

۵. محمدرضا طالبان، «چارچوبی مفهومی برای پیمایش دینداری در ایران»، ص ۳۸.

۶. ر.ک به: B2n.ir/m40675

برای نمونه در پروتکل ۲۰۳۰ به ترویج فردیت و مصداق‌های زندگی فردی، بدن فردی، علایق فردی، غرایض فردی، انتخاب جنسیت فردی و فراجنسیتی تأکید شده است. فردیت در اینجا به معنای انتخاب شخصی، خارج از رهنمودها و آموزه‌های دینی و حتی انسانی است. به عبارتی خود در مقابل خدا قرار می‌گیرد و محور و مرکز عالم تلقی می‌شود. بدین ترتیب که کل جهان برای دستیابی فرد به اهداف فردی‌اش آفریده شده است و او بدون محصور شدن در هر تکلیف، رهنمود و چارچوبی می‌تواند به اهدافش برسد.

آزادکردن بشر از قید چارچوب‌های دینی، ثمری جز اسارت و بردگی برای شیطان ندارد؛ درحالی‌که اسلام قائل به مخلوق بودن انسان است، انسانی که وابسته به خدای متعال می‌باشد. در قرآن کریم آمده است: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»^۱ ای مردم شما [همگی] نیازمند به خدایید؛ تنها خداوند است که بی‌نیاز و شایسته هرگونه حمد و ستایش است».

بنابراین چگونه می‌تواند خود را محور عالم قرار دهد؛ درحالی‌که در برابر خدا هیچ استقلالی از خود ندارد؟ بنابراین چنین باوری در کودکان موجب دنیاطلبی و به دنبال نعمت‌های مادی بودن خواهد شد.^۲

از سویی تحمیل نظام فکری فراجنسیتی و خلق شخصیت‌های پویانمایی فراجنسیتی، نشان‌دهنده حذف رسالت اجتماعی، دینی، ملی و قومی شخصیت‌های کارتون‌ی در دو دهه اخیر در برابر سال‌های قبل از ۲۰۰۰ میلادی است. پویانمایی‌های شرک، باب اسفنجی و بچه رئیس فقط برداشت‌های فردی و استفاده ابزاری از دیگران را به کودکان القا می‌کند، نه اینکه مفاهیمی چون میل به دین را در زیست اجتماعی ایجاد کند؛ به این ترتیب که فرد مختار است اهداف و امیال شخصی را در زندگی دنبال کند نه اهداف غایی و الهی خلقت از عبودیت انسان گرفته تا رسیدن به مرتبه کمال را.

۱. فاطر: ۱۵.

۲. زینب نادری و همکاران، «بازنمایی اتوپیا در پویانمایی‌های کودکان» ص ۹۴.

از دیگر سو پویانمایی‌ها با تبلیغ نمادها و عقاید ادیان دیگر در پی هموارکردن راه برای گرایش افراد به دیگر ادیان یا با ایجاد تشکیک و توهم در باورهای دینی آنان یا ایجاد علاقه به باورهای آن ادیان هستند تا فرد در نهایت با پشت‌سرنهاندن تمام باورهای خود در کودکی و نوجوانی، در بزرگسالی به سمت ادیان الحادی سوق پیدا کند.^۱ در این بین شرکت والت دیزنی^۲ با اجرای «دیپلماسی کودکان» و تمرکز بر ارزش‌گذاری اهداف مادی‌گرای، در پی ایجاد تصورات و دیدگاه‌های اتوپیایی غربی و ادیان الحادی در ذهن کودکان است تا «در نهایت با برنامه‌ریزی‌های بعدی منجر به تغییرات در نسل‌ها و حتی جذب نخبگان کشورها شود».^۳ این شرکت با نگاه به پویانمایی در جایگاه سلاحی ایدئولوژیک با استقرار کلیشه‌های اومانستی، به‌کارگیری موتیف‌های جادو و طلسم حتی تعریف منجی آمریکایی، در پی تخریب، تغییر و تبدیل عناصر هویتی ایرانی - اسلامی است.

برای نمونه در پویانمایی «یخ‌زده» به گونه‌ای همه‌جانبه با تبلیغ اوهم‌پرستی، الحادگرایی، همجنس‌گرایی، تمسخر جهان سومی بودن و ... در پی تخریب باورها و عقاید کودکان مسلمان است. در متن پویانمایی به عناصر اربعه و تسلط آنها بر محیط زیستی و فکری انسان پرداخته می‌شود؛ بدین ترتیب از تبلیغ توت‌م پرستی (تقدس و تشخیص حیوانات) تا تسلط عناصر اربعه (آب، آتش، خاک و باد) بر حیات بشری و زیست انسانی به این موضوع تصریح می‌کند که انسان در حیات خویش تنها با عوامل افسانه‌ای، خرافه، دیو، طبیعت، تصرفات رفتاری، جادو و ... سروکار دارد. جالب آنکه شخصیت اصلی پویانمایی که یک خانم نیمه‌عریان سفیدپوست و باری‌نماد است، در جایگاه منجی، نجات‌بخش و حیات‌بخش دیگران از شرارت‌ها نشان داده می‌شود.

همچنین در پویانمایی‌های «آپ» و «زی» به بحث اتوپیا و بهشت زمینی پرداخته می‌شود و افزون بر آنکه آن را با جاذبه‌های مادی عجین کرده‌اند، رسیدن به آن را مسئله‌ای بیهوده بیان

۱. سیدعلی اصغر موسوی، «آسیب‌شناسی محتوای پویانمایی‌های غربی در تربیت دینی کودکان»، ص ۷۲.

۲. مجموعه کمپانی‌هایی که سهام‌داران آن صهیونیستی هستند.

۳. قواد یزدی، «دیپلماسی عمومی برای کودکان»، ص ۱۳۵.

می‌کنند. در فرهنگ اسلامی، امید رسیدن به اتوپیا (مدینه فاضله) با حکومت مهدوی تحقق می‌پذیرد؛ اما نوع صحبت‌های «زی» در ابتدای نمایش نشان از خسته‌شدن از وضع موجود و قوانین دست‌وپاگیر است و هنگامی که کودکی به تماشای چنین فیلمی می‌نشیند، دقیقاً همین افکار از طریق هم‌ذات‌پنداری در او شکل می‌گیرد؛ در نتیجه موجب شکل‌گیری نوعی بی‌خودبودن و بیهوده‌زیستن درون او می‌شود؛ در حالی که مدینه فاضله شیعه با توجه به نگاه صحیح و کامل ائمه معصومین و قرآن به هدف زندگی، امید و امیدآفرینی طراحی شده است. در قرآن کریم آمده است:

و نُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ؛^۱

ما می‌خواهیم بر مستضعفان زمین منت نهمیم و آنان را پیشوایان و وارثان روی زمین قرار دهیم.

در اتوپای غربی هدف زندگی، رسیدن به رفاه است؛ در حالی که در نگاه شیعه آرمان‌شهری ترسیم شده است که هدف زندگی در آن سعادت دنیا و آخرت و کسب رضای خالق است.^۲

۲. ایمانی

منظور از مؤلفه ایمانی، شدت تعلق، عمق دل‌بستگی و میزان اعتماد و اتکا به محتوای نظری یک آیین است^۳ که متشکل بر دو وجه تجربه^۴ و علقه^۵ دینی است.

در پویانمایی‌ها برای ایجاد حس تردید، شک و درنهایت بی‌زاری کودکان از آیین تربیتی اسلام، به ایجاد اسلام‌هراسی می‌پردازند؛ آن هم با تقابل تفکرات صهیونیستی، اومانیستی، آگریستان‌سیالیستی و نهیلیستی با اندیشه‌های آیین متمدن اسلامی.^۶ اسلام‌هراسی نوعی ترس از گسترش مفاهیم اسلامی انسانی و کرامت انسانی بر اساس تکوین و خلقت الهی است. جالب

۱. قصص: ۵.

۲. زینب نادری و همکاران، «بازنمایی اتوپیا در پویانمایی‌های کودکان» ص ۹۰.

۳. علیرضا شجاعی‌زند، «مدلی برای سنجش دینداری در ایران»، ص ۵۸.

۴. تجربه دینی، قلبی و درونی و در ارتباط با احساسات درباره اصول و ابعاد دینی است.

۵. ر. ک به: پویانمایی پرندگان عصبانی.

آنکه در جوامع غربی با تقدیم ذهن کودکان به تعالیم بودایی و هندوئیسم به مخالفت بر نمی‌خیزند و در دل کشورهای غربی، تعامل بودیسم و زیرمجموعه‌اش تبلیغ می‌شود؛ اما با تعلیم اسلام و مصداق آن از پوشش گرفته تا مساجد به شدت در جنگ هستند. از طرفی در برخی از آثار به‌ویژه با پیدایش داعش می‌کوشند ضمن اسلام‌هراسی، از مسلمانان افرادی عقب‌مانده، مرتجع، زامبی، تروریسم و نادان بسازند. این موضوع باعث می‌شود احساس افتخار و تعلق کودک مسلمان به مذهبش کم‌رنگ‌تر شود؛ برای مثال در پویانمایی «علی بابا»، غول نجات‌بخش او ذهنیت (آنچه تاکنون او شنیده) را از گوش علی بابا به صورت یک طومار بیرون می‌آورد که این طومار در بردارنده کلمات مقدس به زبان عربی است. غول افزون بر بی‌احترامی به کلمات مقدس، آنها را به آتش می‌کشد و محو می‌کند.

همچنین در کارتون «تام و جری»، جهیدن شراره آتش از شومینه، وقتی که تام خواب است و خواب جهنم را می‌بیند، این تداعی را در ذهن کودک به وجود می‌آورد که آموزه‌های دینی نوعی خواب و خیال و دروغ هستند و فقط آنچه موجود است و به عبارتی حیات فیزیکی دارد، محل اعتبار است و نه آموزه‌های مقدس. تکرار مواجهه کودک با چنین القائاتی از اعتماد و تکیه او به آموزه‌های دینی می‌کاهد.

هرچند جهان غرب پیشگام اسلام‌هراسی است، در مشرق‌زمین نیز ژاپنی‌ها، چینی‌ها، کره‌ای‌ها و هندوها با تمسخر مساجد، باورها و افراد مسلمان به دنبال تخریب چهره اسلام در جهان هستند.

۳. شرعی

منظور از این مؤلفه، تقید به واجبات شرعی و اجتناب از تحریم‌های شرعی است. در پویانمایی‌ها برای تضعیف تعهدهای نوجوانان به وجوب شرعی، از مهارزدایی تحریم‌های شرعی استفاده می‌کنند؛

برای نمونه مدیرعامل کمپانی والت دیزنی، چندی قبل برای تبلیغ جامعه رنگین‌کمانی^۱ رسماً اعلام کرد که دست‌کم پنجاه درصد از تولیدات این کمپانی سرگرمی‌ساز، منحرفین جنسی و افراد به اصطلاح "دگرباش جنسی" به صورت رسمی شخصیت‌های اصلی را تشکیل خواهند داد.^۲

جامعه ال‌جی‌بی‌تی یا پرچمی با طرح رنگین‌کمان را پرچم رسمی و نماد اصلی خود انتخاب کرده‌اند؛ درحالی‌که خود واژه رنگین‌کمان از شعرها و داستان‌های کودکانه گرفته تا تصویر آن در لباس و لوازم تحریر، حتی اسم برنامه‌های کودک در زندگی کودکان نقش دارند. از طرفی ذهن کودکان همواره از رنگین‌کمان لطافت خاصی را دریافت می‌کند و در سالیان گذشته رنگین‌کمان نماد صلح، دوستی و طراوت در جهان بوده است. اما پرسش اینجاست: چرا گردانندگان فحشا و نابودگران خانواده و اجتماع از این نماد لطیف برای اهداف خبیث و رفتارهای غیرانسانی بهره جستند؟

یکی از دلایل این است که ایجادگران این گروه ننگ‌آور در فکر القای امیال ضدفطری و حیوانی و استعمار کودکان معصوم هستند؛ از این رو واگرایی یا تفکیک جنسیتی دختر و پسرها در پویانمایی‌ها، در آینده آنان را به این سمت و سو خواهد رساند که تنها به هم‌جنس خود طبق عادت گرایش پیدا کنند و در این میان شدت عمل اهالی تقدس دینی هم به موضوع بیشتر کمک می‌کنند؛ بنابراین سختگیری‌های جداسازی جنسیتی خارج از تعصب دینی در آینده نتایج خوبی را به همراه نخواهد داشت.

امروزه پویانمایی‌ها با جدیت به دنبال القای مفاهیم همجنس‌گرایی به کودکان هستند؛ برای نمونه در داستان «اسباب‌بازی ۴»^۳ به صورت بسیار زیرکانه یک زوج همجنس‌گرا را در مهدکودک نشان داده‌اند.

---

۱. جامعه ال‌جی‌بی‌تی یا جامعه رنگین‌کمانی، جامعه افراد همجنس‌گرای زن، همجنس‌گرای مرد، دوجنس‌گرا، تراجنسیتی و سازمان‌های ال‌جی‌بی‌تی و مجموعه عادات رفتاری و فرهنگی‌شان هستند که توسط یک فرهنگ مشترک و جنبش‌هایشان متحد شده‌اند (ویکی‌پدیا، مفهوم جامعه رنگین‌کمانی).

۲. <http://fna.ir/1qnnrv>.

۳. <http://www.yjc.ir/00Uj8m>

۴. اخلاقی- تربیتی

پیامبر اسلام ﷺ می فرماید: «إِنَّمَا بَعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ؛^۱ من تنها برای تکمیل فضایل اخلاقی مبعوث شده‌ام». همچنین علی علیه السلام می فرماید:

كُنَّا لَا نَزُوجُ جَنَّةً وَلَا نَخْشَى نَارًا وَلَا تَوَابًا وَلَا عِقَابًا لَكَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَطْلُبَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ؛ فَإِنَّهَا مِمَّا يَدُلُّ عَلَى سَبِيلِ النَّجَاحِ؛^۲

اگر ما امید و ایمانی به بهشت و ترس و وحشتی از دوزخ و انتظار ثواب و عقابی نمی داشتیم، شایسته بود به سراغ فضایل اخلاقی برویم؛ چراکه آنها راهنمای نجات و پیروزی و موفقیت هستند.

منظور از بعد اخلاقی در هویت دینی، رعایت اخلاقیات یعنی عمل به اعمال پسندیده و دوری از اعمال ناپسند است؛ در حالی که در پویانمایی‌ها به طور پیوسته اخلاقیات نقض می شوند؛ همچون:

هیجان‌انگیزی: موسیقی‌های مهیج و تند از جمله «راک» که به طور معمول در پارتی‌ها و کلوب‌های شبانه برای گرایش به مواد مخدر استفاده می شود، در پویانمایی‌ها برای ایجاد هیجان گنجانده می شود. این موسیقی‌ها بلوغ زودرس و تداعی ذهنی در آینده^۳ را در بر دارد؛ در حالی که فضا سازی موسیقایی برای کودکان با نظر بر بایسته‌های علم روان‌شناسی درباره موسیقی متناسب با روان کودک باید عاری از القای هیجان‌های وهم‌انگیز و تخدیری باشد. متأسفانه حتی در برنامه‌های زنده کودکان شبکه پویا نیز از موسیقی «رپ» به طرز نامناسب استفاده می شود^۴ که خود نماد نگرش پوچ‌گرایی، هنجارشکنی زبانی، گریز از قوانین و موسیقی طبیعت‌گراست؛

۱. فضل بن حسن طبرسی، تفسیر مجمع‌البیان، ج ۹۷، ص ۲۹.

۲. حسین بن محمد تقی نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۱، ص ۱۹۳.

۳. موسیقی از جمله عناصری است که حس‌هایی را در انسان بر می‌انگیزاند، مثل حس مکان و تداعی ذهنی باعث می‌شود فرد در بزرگسالی نیز بسان کودکی اجازه بروز هیجان‌ها را به خودش بدهد.

۴. در یکی از کارتون‌های ایرانی، شخصیت پسر شعر «رپ» یکی از آهنگ‌های سروش هیچکس - خواننده رپ - را می‌خواند.

درحالی‌که در گذشته از نمایش «تخت‌حوضی» استفاده می‌شد که دارای موسیقی بومی تنبک و تنپو یا سوت بود.

اختلال دون ژوانیسم:^۱ علاقمندی کودکان به پویانمایی‌های خارجی را می‌توان در بازدید رده اول پریننده‌ترین قسمت‌های مشاهده‌شده در نوروز ۱۴۰۱ در تلویزیون سنجید؛ «براساس این آمار پویانمایی "بچه رئیس" شبکه پویا با ۲ میلیون و ۳۴۵ هزار و ۴۱۹ بازدید در جایگاه اول پریننده‌ترین برنامه قرار گرفت».^۲ نوع لباس، طرز رفتار و گفتمان بچه‌رئیس نشان‌دهنده یک شخصیت دون ژوان است. جهان غرب به‌ویژه نژادپرستان اروپایی - آمریکایی در فکر القای دون ژوانیسم (با توجه به موضوعیت نداشتن آن بین کودکان) در کودکان خردسال هستند. این پویانمایی بین اغلب کودکان جهان این طرز فکر را به وجود می‌آورد که تنها کودکان واجد موی بور، چشم سبز - آبی و خوش‌پوش می‌تواند قهرمان و فاتح باشد؛ زیرا او فقط توانمندی و استعداد درک وضعیت و قدرت تصمیم‌گیری را دارد و دخترکان خردسال دور او می‌چرخند؛ درست مثل بازیگران خوش‌پوش هالیوود که جز امیال شخصی، به هیچ تعهدی اعتقاد ندارند. بیماری دون ژوانیسم، آثاری چون خودشیفتگی، اغواگری، اتکای به نفس کاذب و عدم احترام به علائق دیگران را دربر دارد. حال اگر بیماری خودشیفتگی جنسیتی بین کودکان بدین شکل در قاب برنامه‌های نمایشی القا شود، در آینده تلاش کودکان برای اغواگری و جلب توجه با رفتارهای فانتزی زندگی خانوادگی آنان را به ورطه نابودی خواهد کشاند.

دون اندیشه ملیتی: همان‌طور که در بحث دون ژوانیسم غربی گفته شد، القای توانمندی در ژنگان^۳ خاص اروپایی - آمریکایی بیشتر در محصولات رسانه‌ای کودکان و نوجوانان یا جوانان و بزرگسالان و به‌ویژه محصولات والت دیزنی و هالیوود وجود دارد؛ اما نقطه مقابلی هم به نام

---

۱. اصطلاحی غیربالیینی است برای اشاره به تمایل مردانی که خواهان داشتن روابط جنسی و عاطفی با زنان مختلف هستند (<https://fa.wikipedia.org/wiki>).

۲. پریننده‌ترین‌های تلویزیون در نوروز اعلام شدند، روزنامه وطن امروز، ۱۴/۱/۱۴۰۱، کد خبر: ۲۴۷۱۲۶، موجود در:

<https://vatanemrooz.ir/Newspaper/BlockPrint/247126>.

3. Genome.

ناتوانی قومیتی و ملیتی داریم که در طول تاریخ آن را در حیات زیستی رنگین‌پوستان همواره دیده‌ایم؛ همچنین داستان بردگی و برده‌داری و بنده‌پروری خود شاهد این مدعاست. در برخی از آثار کارتونی، اغلب کودکان سیاه‌پوست و رنگین‌پوست تحت سلطه کودکان سفیدپوست هستند که توسط آنها آزار و اذیت می‌شوند. جالب آنکه شخصیت‌های باهوش، مدیر و مدبر، سفیدپوست و با چشم سبز - آبی هستند و دیگر اقوام جهان به عنوان شخصیت‌های کم‌هوش و نادان.

۵. رفتاری (پیامدی)

این بُعد اعمالی را دربر دارد که از عقاید، احساسات و اعمال مذهبی ریشه می‌گیرد و از ثمره‌ها و نتایج ایمان در زندگی و کنش‌های بشر است.^۱ پویانمایی‌ها همواره می‌کوشند از راه هم‌ذات‌پنداری کودکان بر رفتار آنها تأثیر سوء بگذارند.

یکی از مشهودترین آسیب‌های پویانمایی‌ها، القای عریان‌گرایی است. عریان‌گرایی تعلق به عصر مشخصی ندارد و در طول تاریخ بشری همواره در قومیت‌ها و ملیت‌ها مطرح بوده است. در طول تاریخ تنها در معدود کشورهای متمدن همانند ایران، عریانی کمترین جایگاه را داشته است. در تمدن سترگ ایرانی، پوشش همیشه نماد محبوبیت و محجوبیت بوده است و حتی مجسمه یا تمثال عریان در تاریخ تمدن پارسی، پارتی و اسلامی دیده نشده است. در کارتون‌های دو دهه گذشته، عریانی شخصیت‌های کارتون‌ها یا فیلم‌ها تنها هنگام شنا یا استحمام بوده است؛ حتی هنگام خواب، بازی و مهمانی از بیشترین پوشش استفاده می‌شد و در نمادهای تاریخی هم با توجه به قدمت پوشش مناسب رعایت شده است؛ در حالی که در سالیان اخیر تغییر مواضع گرداندگان جهان صنعت به سمت عریان‌یسم و تشویق برای حداقل‌رسانی پوشش ملت‌ها به صورت نمادین و تأثیرگذار رخ داده است؛ برای نمونه در پویانمایی‌های مختلفی از جمله «تارزان» (کودک جنگلی)، پوشش حداقلی حیوانات جنگلی و در پویانمایی «باب اسفنجی» کوتاه‌ترین و کمترین لباس‌ها در حد دو تکه مشاهده می‌شود. بدن‌نمایی و تن‌پوش حداقل، از

۱. علیرضا شجاعی‌زند، «مدلی برای سنجش دینداری در ایران»، ص ۶۱ - ۶۳.

کودکی تا دوران دانش‌آموزی و دانشجویی کالج - دانشگاه در فیلم‌های سالیان اخیر مشهود است؛ از این‌رو در طی سال‌های آینده شاهد عریانیسم گسترده در سطوح مختلف کشورهای جهان حتی در کشورهای عقب‌مانده خواهیم بود.

شعار «بدنم مال خودمه» که در ایران متمدن بر زبان عده‌ای قرار گرفته است، بدوی و به قول امروزی‌ها ناگهانی نبوده است، بلکه سال‌هاست در مجامع فرهنگی غربی - شرقی و رسانه‌های حقیقی و مجازی بر این موضوع سرمایه‌گذاری‌های کلان انجام شده است تا با تغییر دیدگاه فرزندان مسلمانان درباره پوشش، در آینده بتواند سرمایه‌گذاری‌های مادی - معنوی را به صاحبان این افکار ارتجاعی بازگرداند. هرچند نهادهای سازنده عریانیسم از روی غفلت و تصور همیشگی بزرگان خانواده و اجتماع از این باور است که کودکان از عریان‌بودن خود مثل بزرگان به نتایج احساسی هورمونی خاص نمی‌رسند؛ در حالی که تمام روان‌شناسان بزرگ معتقدند کودک بعد از یک‌سالگی به جنسیت و تمیز رفتار بدنی خود آگاهی می‌یابد.

بنابراین خانواده‌ها باید فرزندان را از خردسالی با مقوله حیا و پوشش مناسب آشنا کنند؛ زیرا عادت فرزندان به پوشیدن لباس‌های نامتعارف و بدن‌نما موجب عادی‌سازی عریانی می‌شود. در تأکید آشناسازی فرزند با آموزه‌های دینی در فرمایشی از امام صادق علیه السلام آمده است: «بَادِرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمَرْجِئَةُ»^۱ در یاد دادن حدیث به فرزندان خود شتاب ورزید پیش از آنکه مرجئه - از گروه‌های منحرف اعتقادی - در تعلیم آنان بر شما سبقت گیرند».

۱. حسن بن علی ابن‌شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۱۰۴.

کتابنامه

۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، قم: غفاری، ۱۳۶۳ ش.
۲. ایزدی، فؤاد و ابراهیم شمشیری، «دیپلماسی عمومی برای کودکان: مطالعه موردی پویانمایی‌های والت دیزنی»، رسانه‌های دیداری و شنیداری، س ۲۹، ش ۱۳، ۱۳۹۸ ش.
۳. جوادی، حجت‌الله، «هویت دینی یا هویت‌های دینی»، مجله اسلام‌پژوهی، ش ۱، ۱۳۸۴ ش.
۴. زارع بیدکی، فاطمه، زهرا بحرالعلومی و مریم وفائی شاهی، «بررسی ارتباط بین عادات رسانه‌ای با اضطراب و ترس در دندانپزشکی در افراد ۶ تا ۱۵ سال»، مجله دانشکده دندانپزشکی مشهد، س ۴۶، ش ۴، ۱۴۰۱ ش.
۵. سخاوی یزدی، محمدصادق، «هویت فردی و از خودبیگانگی از منظر آیات و روایات»، پایان‌نامه مقطع ارشد: دانشگاه باقر العلوم، ۷، ۱۳۸۸ ش.
۶. سربخش، رضا، حسین میرزاپور و رئوف سربخش، «نقش انیمیشن تلویزیونی در احیای آیین‌های نمایشی برای کودکان»، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای ارتباطات و رسانه، س ۴، ش ۱۱، بهار ۱۴۰۰ ش.
۷. شجاعی زند، علی‌رضا، «مدلی برای سنجش دینداری در ایران»، جامعه‌شناسی ایران، دوره ۶، ش ۱، ۱۳۸۴ ش.
۸. شرفی، محمدرضا، جوان و بحران هویت، سروش، ۱۳۸۶ ش.
۹. صدرالمتألهین شیرازی، محمد، اسفار، ج ۱، قم: مصطفوی، [بی‌تا].
۱۰. طالبان، محمدرضا، «چارچوبی مفهومی برای پیمایش دینداری در ایران»، اسلام و علوم اجتماعی، ش ۲، ۱۳۸۸ ش.
۱۱. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمع البیان، ترجمه آیات، تحقیق و نگارش: علی کرمی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
۱۲. طهماسبی، مهدی، چگونگی انتقال مفاهیم دینی به جوانان، قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی

صداوسیما، ۱۳۸۱ ش.

۱۳. علم‌الهدی، جمیله، «هویت از منظر قرآن و فلاسفه»، بینات، ش ۵۵، ۱۳۸۶ ش.

۱۴. قصری، علی‌رضا، «مؤلفه‌های هویت دینی»، فصلنامه فرهنگ و ارتباطات، دوره ۲، ش ۳، ۱۳۸۹ ش.

۱۵. مصباح یزدی، محمدتقی، به سوی او، تحقیق: محمدمهدی نادری قمی، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۳ ش.

۱۶. موسوی، سیدعلی‌اصغر؛ «آسیب‌شناسی محتوای پویانمایی‌های غربی در تربیت دینی کودکان»، پژوهش‌نامه تبلیغ اسلامی، ش ۲، ۱۳۹۹ ش.

۱۷. نادری، زینب، سیدحمیدرضا علوی و مراد یاری دهنوی، «بازنمایی اتوپیا در پویانمایی‌های کودکانه با تأکید بر مفاهیم هستی‌شناسی»، اسلام و پژوهش‌های تربیتی، س ۱۸، ش ۹، ۱۳۹۶ ش.

۱۸. نوری، حسین بن محمدتقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۱، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام، ۱۳۶۸ ش.

سایت‌ها

7. <http://www.flashkhor.com/forum/showthread.php?tid=222059>

8. <https://www.baharnews.ir/news/284646/print/>

9. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1394/07/08/874511>

10. <http://fna.ir/1qnnrv>

11. <http://www.yjc.ir/00Uj8m>

12. <https://fa.wikipedia.org>